Posudek vedoucího diplomové práce O. Čeperové „Legendární postava Marka Prokljatého, její role v díle Oleksy Storoženka a ukrajinské literatuře“

Ústav slavistických a východoevropských studií, FF UK, Praha 2009

Předkládaná diplomová práce O. Čeperové „Legendární postava Marka Prokljatého, její role v díle Oleksy Storoženka a ukrajinské literatuře“ se velmi zevrubně zabývá „ukrajinskou“ variantou postavy věčného poutníka, Markem Prokletým.

Diplomová práce je členěna do dvou základních kapitol a množství podkapitol. V úvodu diplomantka ve stručné podobě představuje cíl práce, jímž je „zmapování postavy Marka Prokljatého a její odraz v ukrajinské tvorbě, především pak v dílech Oleksy Storoženka a Vasyla Pačovského“ (s.6). Jedním z důvodů, proč si autorka volí takto specifické téma, je fakt, že postava Marka Prokletého nebyla doposud systematicky prozkoumána, což se, jak sama říká, stalo „hlavním stimulem pro napsání této práce“ (s. 6).

V první kapitole („Tvorba Oleksy Storoženka“ , s. 8-21) diplomantka začleňuje Storoženkovu „povist“ *Марко Проклятий* nejen do kontextu autorovy tvorby, ale načrtává i základní souvislosti pojící toto dílo s tendencemi ukrajinského literárního procesu. Kromě detailního rozboru pozadí napsání díla se zabývá i otázkou určení autorství jednotlivých kapitol. Kladně je třeba zhodnotit autorčinu snahu zachytit veškeré významnější studie a kritiky Storoženkova díla, které se objevily za autorova života, na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století (Pypin, Petrov, Ohonovský, Krymský, Žytecký, Stešenko, Jefremov, .Rudnycký, Lepký a další).

Druhá, stěžejní kapitola práce („Povisť *Marko Prokljatyj*“, s. 21-100), je rozdělena na množství podkapitol, což mimo jiné ilustruje velké množství aspektů a úhlů pohledu, které autorka zohledňuje. V podkapitolách 2.1. a 2.2. („Charakteristika postav“, „Děj povisti *Marko Prokljatyj*“) se diplomantka snaží detailně zprostředkovat čtenáři postavu Marka Prokletého tak, jak se objevuje v Storoženkově „povisti“. Nevnímá postavu izolovaně, ale snaží se nahlédnout ji v kontextu ostatních stěžejních postav. U těchto podkapitol bych uvítala více snahy postihnout funkci postavy Marka i jednotlivých vedlejších postav v konkrétních epizodách, načrtnout jejich pozici a tím výrazněji zprostředkovat čtenáři dynamiku příběhu. Bylo by rovněž vhodné postavu Marka více „rozpitvat“, detailněji se soustředit na aktivaci jednotlivých složek postavy v různých částech díla. Je patrné, že v této kapitole se diplomantka místy ztrácí v pouhém vykreslení děje a povrchních, „epických“ událostí, chybí zde hlubší analýza gradace textu a funkce postav ve strukturování příběhu. Určité výhrady mám k pasáži týkající se gotického románu a romantického kontextu vzniku Storoženkova díla. Vzhledem k nutnosti vytvořit maximálně stručný úvod k této problematice byla autorka nucena zjednodušovat a nedokázala vždy vhodně zkoncentrovat text tak, aby všechny potřebné informace zůstaly zachovány. Zmíněná pasáž se tedy vyznačuje určitou mírou nepřesnosti a zjednodušení.

Podkapiotla 2.3. („Mytologicko-rituální prvky v povisti O. Storoženka *Marko Prokljatyj*") je jednou z nejzdařilejších kapitol celé práce. Autorka se zde snaží oprostit od pouhého mechanistického chápání postavy a dokazuje, že je schopna vidět jednotlivé charakteristické složky postavy Marka v širokých souvislostech. Zvláště kvalitní je pasáž týkající se podstaty rituálu (podkapitola 2.3.1. „Přechodové rituály v povisti *Marko Prokljatyj*"), v níž diplomantka věnuje zvláštní pozornost problematice přechodových rituálů, upozorňuje na to, že „celá povisť *Marko Prokljatyj* je prodchnutá duchem rituálních přechodů, které se projevují v různých stádiích a momentech textu" (s. 31). Sepjetí postavy Marka Prokletého s mytologickými příběhy autorka dokazuje v podkapitolách zabývajících se „mýtem o zrození hrdiny" (2.3.2. „Mýtus o zrození hrdiny") a „mýtem o umírajícím a znovuzrozeném bohu" (2.3.4. Mýtus o umírajícím a znovuzrozeném bohu"), jejichž kosmologickou funkcí je obnova vesmíru pohlceného chaosem. Diplomantka zde pracuje s velmi rozsáhlým materiálem, nalezneme zde zmínky o mnohých souvisejících postavách vykazujících rovněž jisté prvky mytologicko-poetického modelu „umírajícího a znovuzrozeného boha" (Jurij Chmelnyckyj, Prašivý Bunjak, Malchus, Oleksa Dovbuš, Marko Korolevyč apod.).

Podkapitola 2.4. („Motivy v jednotlivých částech povisti *Marko Prokljatyj*") nás prostřednictvím několika podkapitol seznámí s nejvýraznějšími motivy Storoženkovy „povisti". Jedná se v první řadě o motiv incestu, který opět autorka sleduje v širokých souvislostech, počínaje biblickými příběhy, srovnáním tématu krvesmilstva u jednotlivých slovanských národů a konče rozborem incestu spáchaného Markem Prokletým. Zvláště zajímavá je v této souvislosti podkapitola „Motiv incestu u T. H. Ševčenka", kde autorka vychází z dnes již klasické práce H. Hrabovyče *Шевченко як міфотворець* a konstatuje, že rozpad ukrajinské rodiny je u Ševčenka „dramaticky vtělen v zločinech proti přirozenosti" (s. 45). Toto tvrzení souvisí i s následným rozborem incestu u Marka Prokletého, jenž je narušením sociálně-morálních zákonů a vnáší chaos do struktury mikrokosmu a makrokosmu.

Obdobnou šíři záběru jako v předchozí zmíněné podkapitole nalezneme i v následujících podkapitolách zabývajících se jednotlivými motivy (motiv prokletí a putování a s ním související postava Věčného Žida Ahasvera, motiv useknutých hlav, motiv boje s čerty, motiv vlčích zvířecích pudů atd.). Nejen, že zde opět diplomantka tyto motivy klade do širokých souvislostí (nalezneme zde například zmínky o babylonských či indických legendách), ale zároveň zde dochází k prohloubení některých momentů načrtnutých v předchozích podkapitolách (např. cesta do pekla je kladena do souvislosti s mýtem o umírajícím a znovuzrozeném bohu, který je důležitým prvkem iniciačně-rituální struktury „povisti" O. Storoženka).

Jakýsi dodatek vytváří podkapitola 2.5. („Geneze postavy Marka"), u níž bychom mohli ovšem vznést otázku, zda by nebylo vhodnější umístit ji spíše mezi úvodní kapitoly celého textu. Zde nalezneme přehled různých typů Marka objevujících se v literatuře, seznámíme se s etymologií jména Marko a různými podobami a variacemi této postavy.

Kladem předložené práce je mimo jiné i to, že autorka se nesoustředí pouze na analýzu legendárního a mytologického materiálu, který se stal součástí postupné modelace postavy Marka Prokletého, ale dokáže se pohybovat i opačným směrem, tzn. zaměřuje se i na ta literární díla 20. století, která s danou postavou dále pracují a vytvářejí její další variace. Zde mám na mysli především analýzu postavy Marka Prokletého v mystickém eposu *Золоті Ворота* V. Pačovského, interpretaci „věčného hrdiny" u P. Zahrebelného (Tisíciletý Mykolaj) či porovnání incestu u Marka Prokletého a Petra Uteklého (hrdiny Ševčukova románu *Три листки за вікном*)

Jak již bylo několikrát řečeno, kladem předložené práce je autorčina schopnost vytvořit široký okruh souvislostí, do nichž postavu Marka Prokletého zasazuje. Tuto tendenci podtrhuje i fakt, že diplomantka nepoužívá pouze studie ukrajinských literárních vědců a kulturologů (Ljubyč, Šamraj, Drahomanov, Hrabovyč, Balušok, Poliščuk, Nesteruk, Pojda a další), ale je schopna tvořivě pracovat i s teoretickými studiemi M. Eliadeho, J. Campbella, A. Geneppa, V. Turnera, L. Strausse, J. Frazera a dalších. Zároveň je třeba podotknout, že text obsahující obrovské množství mnohdy velmi různorodých informací je ve většině svých částí výrazně koncentrovaný a plný. Výjimku tvoří podkapitoly týkající se děje Stotoženkovy „povisti" a některých motivů (tzn. kapitola 2.2, podkapitoly 2.4.4., 2.4.5.), zde nalezneme nedotažené pasáže s místy neohrabanými formulacemi. Autorčina snaha postihnout co nejširší souvislosti ovšem místy vede k chaotičnosti textu (např. pasáž pojednávající o tzv. „chymerném" románu). Námitka by rovněž mohla být vznesena vůči strukturování práce, jistě by bylo možné vzít v úvahu možnost přeskupení některých podkapitol, v některých případech lépe zformulovat název, aby výstižněji korespondoval s obsahem apod. Rušivě působí překlepy na několika místech (např. s. 6, s. 10), na s. 6 se objevuje pravděpodobně omylem vynechaná část věty, v některých částech textu autorka nadužívá vedlejších vět uvozených slovem „který".

Z celé práce je zřejmé, že diplomantka přistoupila ke zpracovávanému tématu s velkou pečlivostí, dokázala obsáhnout skutečně podivuhodnou šíři materiálu a i přes zmíněné námitky a připomínky navrhuji práci ocenit známkou „výborně".

Tereza Chlaňová